

Västerås romer lever i utanförskap och isolering. Många vuxna är sjuka, barn och unga far illa. Det visar en kartläggning som kom i våras. Nu vill Västerås kommun stärka gruppen. Men utanförskapet har djupa rötter i ett Europa där förföljelsen av romer åter tenderar att öka. **Finns en väg in i samhällsgemenskapen för romerna?** VLT har träffat unga, finska romer.

”Vår kultur är ännu inte

– Det finns många romer i Västerås. Och vi har lägenheter. Men vi har inte mycket annat. Något saknas i livet. Och det är utbildning och jobb.

Leif Baltzar är 28 år. Han sitter i finska föreningen Katajaisets robusta klubbstuga på Lövudden. Bredvid honom sitter vännen Markus Friman, 26, och i rummet intill repeterar deras vänner i ett band. De unga kvinnorna flockas i fräsande kjolar runt ett litet barn i vagn.

I musiken på Katajaiset känns den illavarslande kartläggningen om romerna långt borta.

Men för ett år sedan hade ingen av dem kommit på tanken att gå till finska föreningen, trots att de är finnar. Det är ett stort steg framåt sedan Västerås kommun presenterade studien i våras.

– Vi kontaktade ordföranden Paavo Vallius och sa att vi inte hade något att göra på kvällarna. Ingenting alls.

Den kvällen fick finska föreningen en ny sektion: URF, unga finska romer.

– Det var jättebra att vi fick komma hit, säger Leif Baltzar och ser sig glädjestrålade runt i den vackra klubblokalen.

Både han och Markus Friman har läst studien om romernas situation.

Är ni typiska för gruppen?

– Det är mycket som skiljer romer åt. De exjugoslaviska romerna har upplevt krig och de är muslimer. Vi är som finnar i stort och vi har våra kläder som utmärker oss, säger Markus Friman.

Leif Baltzar instämmer men tillägger:

– Det som står där, säger han och pekar på studien som ligger på bordet, det stämmer. Så är det.

Studien berättar om stor brist på utbildning bland Västerås cirka 250 romer. Få arbetar. Många är analfabeter och har svårt att klara sig i samhället.

Markus Friman och Leif Baltzar har båda gått gymnasiet. Men ingen har jobb. Markus beskriver sin gymnasietid:

– Det fanns inga krav. Det var besvärligt med romer och lättare att låta mig lämna lektionen i stället för att försöka stimulera mig. Läraren sa: du får MVG i musik bara du kommer på lektionerna. Men jag gick ju inte dit. Jag stack och gjorde annat som jag tyckte var roligare.

Nu summerar han sysslolöshetens förbanelse:

– Om man inte jobbar på dagarna är det inget speciellt att gå ut på kvällarna. Dagar och kvällar är samma sak.

Leif Baltzar går till jobbcentrum på dagarna. Han har sökt många jobb som städare, försätersare och annat, berättar han, men aldrig fått något.

Han känner få romer i Västerås som har arbete.

– I Stockholm har många jobb, men då döljer de att de är romer.

Kvinnornas kjolar bidrar till förföljelse och diskriminering. En romsk kvinna kan välja att ta på sig kjolen, eller avstå. Men om hon en gång valt den så måste hon bära den. Kraven på den kvinna som valt att bära kjolen tvingar fram kreativa lösningar. Det finns romska kvinnor i Västerås som i balansakten mellan familjens och arbetsgivarens förväntningar, lämnar hemmet i sin fulla kjolmundering, tar bilen till jobbet, men innan de lämnar bilen

Romer

Romernas ursprung finns i Indien. Folkgruppen drevs på flykt under 1000-talet och tog sig så småningom till Europa, omkring år 1300. Från början blev romer väl mottagna, men liksom andra minoriteter blev de utsatta för förföljelser och folk mord när nationalstaterna växte fram.

I nuvarande Rumänien och Moldavien förslavades den romska befolkningen. Slaveriet upphävdes 1864. Under Förntelsen i Nazityskland hörde romerna, vid sidan av judarna, till de hårdast drabbade. Efter Sovjetunionens fall har romernas situation i östra Europa försämrats ånyo och antiziganism – motvilja mot romer – har ökat. I Sverige finns i dag cirka 50 000 romer bosatta.

Flaggan för den romska folkgruppen antogs på den första romska världskongressen 1971 i London.

Källa: Delegationen för romska frågor

äljar de ur sina kjolar och kränger på sig jeans, övertygade om att få sparken om de avslöjas som romer.

Varför kan man inte avstå klädedräkten när den försvårar så?

– Ingen annan ska styra mitt liv, säger Nadja Lindgren som haft kjolen i fem år. Hon är bestämd och självständig, bor i egen lägenhet, studerar till kallskänka och umgås med kompisar på fritiden. Men hon beskriver också sina jobbigaste stunder, som när en mycket gammal kvinna förföljde henne i en butik.

– Hon sa ”ska jag ringa polisen på en gång, eller?”. Jag blev jätteledsen.

De unga på Katajaiset bekräftar att klimatet hårdnat från butikerna i attityden mot romer i klädedräkt.

– Varje gång vi går till affären får vi 3–4 vakter efter oss. Jag skäms så när vakterna går efter mig! Även i vår grupp finns de som stjälar, men när de gör det drabbar det alla, säger Leif Baltzar.

– Uppfattningen är att alla med en viss typ av kläder kommer att sno. Ungefär som vi reagerar på personer med skinnväst och motorcykel. Vi dömer alla på samma sätt, säger Markus Friman och fortsätter:

– Svenskarna har lärt känna andra kulturer under 10–15 år och accepterat dem. Men vår kultur som funnits här i 500 år är fortfarande inte accepterad. Jag ser folk som jobbar med slöja men jag har aldrig sett någon jobba med stora kjolar.

Fördomarna mot romerna är djupt rotade, konstaterar han. Ändå tror han på en förändring. Därför sitter han med i det nybildade rådet för romska frågor i Västerås med syfte att hitta vägar till utbildning, jobb och att bryta romernas isolering.

– Vi vill att folk ska lära känna romerna. Att vi ska smälta in med tiden.

ANN-CHRISTINE KIHLL
021-19 92 85
ann-christine.kihl@vlt.se

Nya medlemmar. För ett år sedan hade de aldrig tänkt att de skulle kunna vara med i finska föreningen Katajaiset. Nu är de det. Kommunens dystra rapport om romerna har medverkat till en liten positiv förändring för unga finska romer. Anette Hagert till vänster ser på när

Allvarligt läge för

Förstudien om Västerås romer är dyster läsning. Den presenterades av Västerås kommun i april med syftet att synliggöra romernas situation.

Romer i 26 hushåll intervjuades, varav 15 hushåll var från den finska gruppen, elva hushåll från den exjugoslaviska och en representant

för den polska. Totalt beräknas 248 romer vara bosatta i Västerås.

Ohälsan bland romer är stor efter tunga och svåra levnadsförhållanden. Med få undantag beskriver familjer hur en eller flera familjemedlemmar lider av depression och/eller psykisk sjukdom. De beskriver oro över sina framtidsmöjligheter.

I den exjugoslaviska gruppen finns långa sjukskriv-

ningar, en del upp till 10–12 år.

Barn och unga drabbas hårt av den ekonomiska situationen och kan inte delta i fritidsaktiviteter som svenska barn. Många unga beskrivs leva utan regler från vuxen världen, utan ordentlig kost och med en stor makt över sina vuxna. Flera unga rör sig i riskzonen för kriminalitet och droger. Den polska grup-

110 finska romer beräknas vara bosatta i Västerås. Ett 30-tal är under 20 år.

84 personer består gruppen exjugoslaviska romer av, hälften är under 20 år.

54 polska romer beräknas vara bosatta i Västerås, 18 är under 20 år.

accepterad”

sonen Rickard beundras av Nadja Lindgren. I bakgrunden repeterar männen inför Katajaisets 50-årsfest i vår.

FOTO: MARGARETA ANDERSSON.

Västerås romer

pen uppger att 5–6 ungdomar har dött i drogmissbruk i Västerås under de senaste tio åren.

Några barn klarar skolan bra men de flesta familjer har ett eller flera barn som avbrutit grundskolan i förtid eller gått ut med ofullständiga betyg. Ett fåtal går vidare till gymnasiet. Ingen romer har hemspråksundervisning.

Utbildningsnivån för vux-

na romer är mycket låg. Analfabeter finns i alla grupper. Många har svårt att klara SFI. Orsakerna är ohälsa och inlärningssvårigheter.

Få romer har arbete. Den romska kulturen förhindrar framförallt kvinnor att utöva vissa yrken. Några vittnar om hedersbegreppet, om arrangerade äktenskap och unga flickor som kidnappas av män som valt ut dem.

Många finska romer som bär den utpräglade kläddräkten vittnar om diskriminering och ett hårdnat klimat i Västerås från polis och stora butikskedjor.

Bland romer finns en stark vilja till förändring. Drömmen om utbildning, arbete och egna inkomster genomsyrar samtalen i studien, säger rapporten.

ANN-CHRISTINE KIHLL

”Vi har vaknat nu.” Vi vet vilka möjligheter vi har. Vi visste inte att vi kunde få hjälp med utbildning och hemspråksundervisning i romani, säger Leif Baltzar. Till höger Markus Friman.

” Ingen annan ska styra mitt liv.

NADJA LINDGREN

Lag ställer krav

En ny svensk lagstiftning ställer högre krav på att romernas rättigheter och status ska stärkas.

Det är den nya minoritetslagen som börjar gälla 2010 och höjer ambitionerna i minoritetspolitiken. Målet är att ge bättre skydd för minoriteterna som förutom romer är judar, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Lagen ska stärka deras möjligheter till inflytande och hålla de historiska minoritetspråken levande: jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli.

Regeringen satsar 70 miljoner på reformen. Sverige ratificerade redan 2000 Europarådets rambkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Källa: integrations- och jämställdhetsdepartementet

Utställning på Stadsbiblioteket

”Den okända förintelsen – en utställning om romer” heter den fotoutställning som i morgon, onsdag, öppnas på Västerås stadsbibliotek. Den handlar om de 11 000 romer som dog i förintelseläger under åren 1942–1944.

Utställningen visar foton på överlevande romer från lägren, dessutom visas dokumentärfilmen Romska tårar och deportationen till Transnistrien, en del av Moldavien.

Utställningen arrangeras av Västerås stad i samverkan med Rådet för romska frågor och tidskriften *È Romani Glinda*.

I samband med invigningen föreläser Rosario Taikon från *È Romani Glinda*.

Utställningen invigs klockan 13 av kommunalrådet Roger Haddad.

Kommunen ska satsa på romerna

Flera insatser planeras. En utbildning för romer med 20 platser ska startas på Vuxenutbildningscentrum till en beräknad kostnad av 140 000 kronor.

Kommunalrådet Roger Haddad (FP) har tagit det politiska initiativet till arbetet med Västerås romer.

Varför?

– Det finns ett regeringsuppdrag från

Roger Haddad

Delegationen för romska frågor att minska utanförskapet bland romer i Sverige. Och ska man nå resultat handlar det till 99 procent om lokal kommunal politik. Nyckeln till integration är utbildning och arbete, de frågor jag är ansvarig för.

– Vi har också blivit uppvaktade av romer som oroar sig för ungas arbetslöshet och narkotikamissbruk.

Det ska vara en kort insats på 2–3 månader för att kunna lotsa människor vidare in i utbildningssystemet.

Ytterligare ett 20-tal platser planeras för att komplettera SFI för personer som tidigare haft svårt att tillgodogöra sig svenska för invandrare. Beräknad kostnad: 600 000 kronor. Delegationen för romska frågor har bekostat kartläggningen.

Samhällsinformation är en tredje insats. Utöver det finns planer att inom familjecentrum tillsätta två vägledare för romer, som stöd vid myndighetskontakter bland annat. Kostnad: en miljon kronor det första året.

Det romska rådet består av representanter för flera romska grupper i Västerås. Det leds av Roger Haddad med stöd av kommunens mångfaldsstrateg Ami Netzler.

– Förslagen vad som behöver göras behöver komma från romerna själva. Meningarna att romerna med tiden ska ta över rådet. När de tar ett steg framåt tar vi ett bakåt, säger Roger Haddad.

ANN-CHRISTINE KIHLL